

Artikkelen er publisert under modellen grønn åpen tilgang (green open access). Det betyr at utgiver tillater forfatter å arkivere sin artikkel i åpne institusjonelle arkiv (egenarkivering) eller på eget eller arbeidsgivers nettsted, i den versjon og det format som ble godkjent av tidsskriftets redaksjon (akseptert versjon/tekstversjonen).

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Larsson, P. (2014). Normaliseringen av det unormale: Utvidelsen i bruk av utradisjonelle politimetoder. *Nordisk politiforskning*, 1(1), 41-57.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

Normaliseringen av det unormale: utvidelsen i bruk av utradisjonelle politimetoder.

Av: Paul Larsson

«What once occurred infrequently and was viewed with disdain as a characteristic of continental despotism is now routine administrative practice.» (Fijnaut og Marx, 1995 s. 14)

Denne artikkelen tar for seg samfunnsmessige og polisiære konsekvenser ved utvidelsen i bruk av inngripende politimetoder. Kjært barn har mange navn. De omtales ofte som nye politimetoder, selv om dette ofte ikke er tilfelle, som utradisjonelle (Halvorsen, 2003) eller ekstraordinære (Myhrer, 2003), skjulte, hemmelige, manipulerende eller bedrageriske etterforskningsmetoder (NOU2004:6, Hopsnes, 2003). Metodene brukes ikke bare til etterforskning, men også som etterretningsmetoder (NOU 1997:15, Billingsley, 2009) og som forebyggende metoder (NOU2004:6).

I praksis snakker vi om en rekke ganske ulike politimetoder hvor det kan være vanskelig å se hva og *om* de har noe felles. Hvor inngripende de er, varierer i betydelig grad. Metodene vi snakker om er: spaning – overvåkning – skjult eller åpen (f.eks. bruk av romavlytting og kameraer), infiltrasjon – «undercover», bruk av informanter, kommunikasjonskontroll – som innbefatter telefonavlytting, kontroll av brev, e-post med mer, bevisprovokasjon, provokasjon, kontrollerte leveranser, sporing og bruk av lokkeduer (Auglend et al., 2004). Det skilles mellom åpne og lukkede metoder, manipulerende og ikke manipulerende, bedrageriske og sannferdige (Halvorsen, 2003; Hopsnes, 2003). I denne artikkelen benyttes betegnelsen utradisjonelle politimetoder. Den benyttes fordi man best kan få en forestilling om særtrekk ved metodene ved å kontrastere dem med tradisjonelle politimetoder kjennetegnet av åpenhet, offentlig innsyn og kontroll. Artikkelen vil i tillegg til å ta for seg noen samfunnsmessige og polisiære konsekvenser av utvidelsen av metodebruken også behandle behovet for forskning på feltet.

Utradisjonelle politimetoder fremstilles ofte som annerledes og uvanlige. Fijnaut og Marx (1995) problematiserer dette synet. De hevder i stedet at disse metodene i alle fall har en historie tilbake til 1600-tallet. De ble særlig brukt innen politisk overvåkning i flere land i

Europa (Brodeur, 2010). Metodene har siden tidlig 1800-tall og frem til 1960–1970-tallet stort sett vært forbeholdt handlinger som truer staten og rikets sikkerhet. I Norge fikk man en lovgivning som regulerte oppdagelsespolitiets metoder mot spioner under første verdenskrig hvor blant annet telefonavlytting ble lovfestet i 1915 (Søhr, 1938). Under forbudstiden ble flere av metodene brukt i innsatsen mot smuglere. Eksempelvis ble informanter benyttet selv om det ikke var lov (Søbye, 2014).

De betenkelige aspektene ved metodene er flere. Eksemplene historisk sett og i nyere tid på uheldige sider ved bruken av informanter, undercover og provokasjon strekker seg fra korrupsjon via medvirkning og kriminalitet til at politiet selv har endt opp med å begå kriminalitet (Fijnaut og Marx, 1995). Det er også andre sider ved metodebruken som fremheves som problematisk. Metodene kan medføre betydelig fare for liv og helse, ikke bare for politiet, men også for informanter og andre involverte. Man kan hevde at metoder som er bedragerske, eksempelvis ved å utgi seg for å være noe annet enn man er, særlig der hvor man gjør det i en personlig relasjon, etisk sett ikke er akseptabelt. Særlig infiltrasjon, undercover, og bruk av informanter fremheves i studier som to av de mest problematiske metodene i bruk (Rachlew, 2009; Rasch-Olsen, 2011; Marx, 1988). I amerikansk sammenheng fremheves skadevirkningene som metodene har på selve rettssystemet (Natapoff, 2009). Mot denne bakgrunnen settes det derfor strenge regler for bruk av metodene. De forbeholdes benyttet overfor kriminalitet som er så alvorlig og skadelig at bruken kan forsvares når andre metoder ikke synes å fungere like godt.

Hva skiller de utradisjonelle metodene fra tradisjonelt politiarbeid?

En mulig måte å skille de utradisjonelle metodene fra annet politiarbeid er å sammenligne noen grunntrekk ved metodene. Det vi i dag vanligvis oppfatter som tradisjonelt politiarbeid er især ordenspolitiets arbeid, uniformert i det offentlige rom.

Siden Peels reform med sine ni grunnprinsipper i 1829 har politiet i de fleste vestlige land¹ hvilt på idealer som:

- Offentlige
- Sivilt preg
- Uniformerte
- Med hovedvekt på åpenhet
- Synlige
- Av folket for folket
- Med hovedvekt på smidighet, minimal bruk av makt og forebygging.

Disse idealene er nedfelt i politilovene og har for Norges del også vært fastslått i de såkalte ti grunnprinsippene (NOU1981:35), som frem til i dag har ligget som allment aksepterte prinsipper. Bakgrunnen for idealene har blant annet vært erfaringer med hemmelig og ikke demokratisk politi i historiske perioder. For engelskmennene ved inngangen til det 19. århundret var det den uttalte frykten for det kontinentale og særlig det franske politiet med sine overvåknings- og infiltrasjonsmetoder avgjørende når de valgte å uniformere og å utvikle den offentlige kontrollen av politiet (Brodeur, 2010). Ved å skape et offentlig, synlig identifiserbart politi med hovedvekt på forebyggende metoder forsøkte man å redusere farene for statlig maktmisbruk. Man fryktet, og hadde gode historiske grunner for det, et politisk, usynlig politi som intervenerte direkte i folks stuer. For å si det litt enkelt så fryktet man statens misbruk av makt mer enn kriminaliteten. Derfor ble også idealer om rettssikkerhet, personvern, personlig integritet og individets rettigheter understreket.

De utradisjonelle metodene har ofte disse kjennetegn. De er:

- skjulte,
- hemmelige,
- utført av sivilt politi, og
- bedragerske.

¹ Det er vanlig å skille mellom det britiske og det franske/kontinentale politi slik Brodeur (2010) gjør. Ofte finner man at fremveksten av det moderne politi på 1800-tallet er påvirket av flere politiidealene, men at Peels reform har vært av avgjørende betydning i Norden, Amerika og Canada synes klart.

Noen av metodene er lovregulert, som kommunikasjonskontroll, kontroll med trafikkdata og teknisk sporing, mens andre som undercover, provokasjon og informantbehandling ikke er det (Gundhus, 2002; Rasch-Olsen, 2011). Det er særlig hvor krenkende og inngripende metodene kan være i privatlivet, som ofte vektlegges ved vurdering av lovregulering (Hopsnes, 2003; Auglænd et al., 2004). Mange av metodene som ikke er lovregulert, er likevel av en art som kan være svært inngripende på andre vis. At de ikke er lovregulert, betyr ikke nødvendigvis at de er ulovlige. Det er eksempelvis forbudt å bruke provokasjon på en slik måte at det begås lovbrudd som ellers ikke ville blitt begått. Det er ellers mye hemmelighold rundt metodene, for eksempel er regelverk for informantbehandling ikke offentlig tilgjengelig, og det kan være svært vanskelig å få ut andre data vedrørende metodebruken.

Dermed er det offentlige innsynet og kontrollen av politiets aktiviteter begrenset. Det er betydelige forskjeller mellom de ulike utradisjonelle metodene. Eksempelvis kan spaning utføres åpent. Ikke alle metodene er bedragerske, blant annet vil kommunikasjonskontroll og flere andre former for overvåkning ikke være det².

Bakgrunnen for utvidelsene i metodebruken

Historisk sett har det vært betydelig skepsis mot å benytte metodene overfor annet enn handlinger som var ytterst alvorlige, som truet rikets sikkerhet og hvor andre fremgangsmåter ikke førte frem (Fijnaut og Marx 2009, NOU1997:15). Man kan undres over hvilke onder det var som kunne begrunne utvidelser i bruken av metodene. Svaret er først og fremst narkotika.

For å forstå utviklingen innen bruk av utradisjonelle metoder opp mot «vanlig» kriminalitet må en starte med narkotikareguleringen. Det har hele tiden vært innen narkotikafeltet at grensene for metodebruk har blitt strukket, og hvor de nye metodene har fått fotfeste (Sheptycki, 2000). Myhrer spissformulerer det slik: «I løpet av den siste generasjonen er det neppe noe kriminalitetsområde som kan gjøre narkotikabekjempelsen rangen stridig når det gjelder å utvikle, klargjøre og flytte grensene for politiets metodebruk» (Myhrer, 2012 u.s.).

Utviklingen innen reguleringen har dessuten vært utpreget internasjonal i karakter. Dette er ikke stedet for noen lengre historisk beskrivelse av reguleringen innen narkotikafeltet; det er beskrevet godt av andre (Bewley-Taylor, 2012; Christie og Bruun, 1985). Hva som skjedde,

² Den mest brukte metoden er overvåkning av mobiltelefoni.

var i korte trekk at reguleringen av narkotika gikk fra at hovedvekten ble lagt på en medisinsk tilnærming, til at den strafferettslig orienterte forbudslinjen vant frem på 1960-tallet.

Hvordan kom det seg at inngripende metoder tidligere forbeholdt handlinger som truet rikets sikkerhet, fikk innpass innen narkotikareguleringen? Det henger sammen med at bekjempelsen av narkotika ble fremført som kampen mot de store kartellene, mot mafiaen og de kyniske bakmennene. ”... facing the threat of the «big traffickers», society has taken exceptional measures to safeguard itself.” (Dorn, Murji & South, 1992, s. X) Ikke nok med det. Narkotikaen truet ikke bare de unges liv og helse, men ble fremstilt som en samfunnsmessig trussel. Mot slikt ondskap av så truende karakter ble nærmest alle midler tillatt. ”Historically, drug use has been depicted in the mass media as something likely to destroy the very foundations of the social order. Since the menace is so plain, the reasoning goes, the control efforts must be ruthless” (Sheptycki, 2000 s. 202).

At denne ekstreme dramatiseringen sjelden kunne underbygges med faktisk forskning og hadde en tynn forankring i den virkelige verden, stilte få spørsmål ved. Det er fortsatt innen narkotikafeltet at metodene benyttes mest også i dag (Gundhus, 2009; Rachlew, 2009). At man ytterst sjelden fanger «de store fiskene» eller griper inn overfor noe som ligner på mafia, er godt dokumentert i forskningslitteraturen (Larsson, 2006).

Internasjonalisering

Reguleringen av narkotikafeltet er utpreget internasjonal i form og innhold. I dag har organisert kriminalitet og terror til en viss grad tatt over som hovedtrusler. Man kan ikke forstå politivirksomheten i Norge eller Norden i dag uten å se denne i sammenheng med utstrakt internasjonalt samarbeid og regulering. Narkotikareguleringen er skoleeksemplet på internasjonalt samarbeid, sier Sheptycki: «... making drug policy the flagship of transnational law enforcement» (Sheptycki, 2000 s. 202). Denne prosessen har pågått stort sett i hele det 20. århundret og har hatt langt videre konsekvenser for styringen av stater enn kun å gjelde narkotikafeltet. Av størst betydning er FNs Single Convention fra 1961 (Beweley-Taylor, 2010). Palermokonvensjonen (FN-konvensjonen mot transnasjonal organisert kriminalitet av 2004) er en annen viktig konvensjon. Hvitvaskingsreguleringene med sine direktiv er et tredje eksempel. Disse konvensjonene og direktivene griper ganske direkte inn i staters rett til å utøve egen politikk på feltet. Man pålegges å følge dem opp og sanksjoneres ved avvik. De

griper inn i både regelverk og lovgiving, men også i praksis hvordan lovene håndheves og følges opp av politi og andre kontrollører.

USAs sentrale rolle i utviklingen av den internasjonale kontrollen på feltet knytter Sheptycki (2000) opp mot landets dominerende rolle innen global handel og politikk. Nasjonene som undertegner de internasjonale avtalene og protokollene, er pliktige til å følge opp regelverket ved å implementere lovverk og straffnivåer (Träskman, 2012; Larsson og Magnusson, 2009). Flere av avtalene er av en slik art at de pålegges å delta i politiarbeid og utvikle politimetoder som kan stride mot tradisjonene og verdiene innen samfunnet.

Det er vanlig å se til utlandet for å være «føre var» og for å utvikle egne politimetoder og praksiser. Man lærer av andre lands erfaringer. Mye godt har kommet ut av det, og det er ingen ny praksis; moderne nordisk politi vokste frem etter engelske og tyske forbilder fra midten av 1800-tallet. Også på den tiden foretok man studieturer. Nordisk politi regnes i dag blant de mest sivile i verden, utdanningsnivået er høyt og forebyggende, og smidige fremgangsmåter vektlegges fremfor de mer reaktive og disiplinerte. Innen særlig narkotikafeltet har man sett en import av politimetoder. Selv om reguleringen og kontrollen av disse metodene er betydelig strengere i Europa og Norden enn i USA, så er de likevel metoder som man må anerkjenne farene ved, både for samfunnet, domstolen og politiet (Rachlew, 2009; Rasch-Olsen, 2011).

Ofte understrekes betydningen av at kriminaliteten blir mer internasjonal, og at kriminelle miljøer har koblinger over landegrensene. Hva man mener med det, og hva det i praksis betyr, er ofte uklart og varierer. Det kan være alt fra at stoff eller mennesker smugles over grenser, at lovbrutere reiser til et tredjeland for å utføre kriminalitet³, til at miljøer har tilknytninger over landegrensene. Uansett benyttes dette som et argument for økt politisamarbeid og utvidede politimetoder.

Offerløs kriminalitet?

Narkotikalovbrudd og flere andre former for organisert kriminalitet beskrives ofte som offerløs kriminalitet. Dette er lovbrudd hvor politiet er helt avhengig av å generere saker selv fordi det anmeldes svært lite fra publikum. Dette understrekes også i NOU1997:15 og fremheves som en grunn til å benytte utradisjonelle metoder.

³ Som såkalte mobile vinningskriminelle.

«Narkotikakriminalitet var derfor det første området, bortsett fra forbrytelser mot rikets sikkerhet, hvor norsk politi stod overfor alvorlig kriminalitet som ikke lot seg avdekke ved hjelp av de tradisjonelle etterforskningsmetoder. Det var i erkjennelsen av dette at man innførte midlertidig lov om telefonkontroll i narkotikasaker i 1976, og det var primært på samme bakgrunn at spesielle etterforskningsmetoder som provokasjon, bruk av peileutstyr m.m. ble tillatt» (s. 33).

Så følger utredningen opp med at kriminalitetsutviklingen har medført at metodene nå også brukes overfor annen kriminalitet. Det var overfor en annen form for offerløs kriminalitet, spritsmugling, at metodene ble ulovlig benyttet i Norge på 1920-tallet. I dag forventes politiet å arbeide med en mengde ulike sakstyper hvor man i liten grad kan forvente anmeldelser fra publikum. Det gjelder en rekke former for organiserte og økonomiske lovbrudd, men også innen terrorisme.

Frykten for «de andre»

En utilsiktet side ved innsatsen mot organisert kriminalitet som samfunnsvitenskapelige studier viser, er at denne i praksis ofte knyttes opp mot «fremmede» grupper, de andre. Organisert kriminalitet dramatiseres særlig når etniske minoritets miljøer eller grupper som skiller seg klart fra befolkningen utseendemessig, er involvert (Larsson, 2013). Man har en lang historie i de nordiske landene med organisert kriminalitet begått av den etniske majoriteten, nemlig sprit- og tobakksmuglingen (Johansen, 2004 Korsell og Larsson, 2011). Det er først når lovbrysterne skiller seg ut fra majoriteten, når de representerer «de andre», enten ved etnistitet, eller ved image som 1 %-bikergruppene eller livsførsel som de narkomane at de blir synlige og kan presenteres som «organiserte kriminelle». Disse gruppene oppfattes som lukkede og vanskelige å trenge inn i, ofte også som farlige og med streng indre kontroll, noe som krever særskilte metoder.

Forskningsmessige utfordringer

Feltet utradisjonelle politimetoder har vært lite forsket på ikke bare i Norden, men også ellers i den vestlige verden. I lang tid stod Gary Marx sin studie «Undercover» (1988) relativt alene. Utfordringene til forskning på feltet er flere. Vanskene ved å forske på metoder som er hemmelige, fremheves ofte, men det er langt fra noen umulighet, noe flere forskningsarbeider etter hvert viser (Thomassen og Myhrer, 2007). Det er klart at feltet begrenser bruken av forskningsmetoder, eksempelvis vil deltakende observasjon neppe være en egnet for studier av flere av metodene. Men intervjuer av ulike parter, studier av foreliggende data, sakspapirer og register burde være en mulighet (Gundhus, 2009).

For politiforskere, samfunnsvitere og andre som går inn i feltet, er vokabularet, problemstillingene og terminologien langt på vei en like stor utfordring som feltets lukkethet. Forskningen har langt på vei vært styrt av nyttespørsmål og mer juridisk definerte problemstillinger. Rettssikkerhet og vern av individuelle rettigheter står sentralt. Ikke noe galt i det, men det styrer også forskerens blikk like mye som den tradisjonelt polisiært orienterte forskningen som er mer opptatt av metodenes effekter og i hvilken grad regelverkene etterleves. Dette er viktige problemstillinger, men de kan raskt medføre at andre perspektiv faller ut, og at man ikke stiller noen grunnleggende spørsmål ved metodenes bruk. Dette har så langt vært forskningsfeltets doxa, dets tema.

Det bør reises noen mer grunnleggende spørsmål vedrørende bruken av utradisjonelle politimetoder. To grunnspørsmål som må reises, er relatert til legitimeringen av bruk av metodene. Det første er rett og slett spørsmålet om de kriminalitetsbeskrivelsene og analysene som langt på vei har ligget til grunn for å utvide metodebruken, har vært gode nok. Beskrivelsen av særlig den organiserte kriminaliteten har ikke hvilt på forskning, men oftest på politiets egne analyser, eller at man rett og slett har klippet fra tidligere utredninger eller utenlandske analyser. Ut fra egen erfaring med utviklingen av strategiske analyser er det grunn til betydelig skepsis når det gjelder disse kildene. De har ofte en betydelig bias i retning av politisk bestemte agendaer, og det er heller ikke uvanlig at man ser eksperter i politiet som blir premissleverandører i felt hvor de kan ha betydelige egeninteresser. I den grad man har forskningsmessig kunnskap på de feltene som behandles, så ser man ofte at denne i mange tilfeller tones ned. Det er ikke uvanlig med en betydelig avstand mellom analysene og forskningen, noe som kan ha helt legitime grunner i ulik funksjon og siktepunkt.

Det andre grunnspørsmålet er antakelsen om metodenes effektivitet. En tittel som «Mellom effektivitet og personvern» (NOU2004:6) er ganske typisk. Implisitt sier den at de utradisjonelle metodene er mer effektive enn mer vanlige metoder. Problemet er at det vet vi lite om. Det antas at metodene er uunnværlige og effektive, men de få studiene som har forsøkt å si noe om deres effektivitet har kommet med langt mer nøkterne funn (Halvorsen 2003, Rachlew 2009). Sjelden presenteres vi for alternativene. Her har man et stort forskningsrom som nærmest er urørt. Vi trenger mer kunnskap om bruken av metodene. Hvilke saker de brukes i, politiets kompetanse og opplæring i metodene, hva som kommer ut av sakene, om kontrollen av bruken av dem, men også tenking utenfor boksen om hvilke andre tilnærminger som kan benyttes. Kanskje er ikke den organiserte kriminaliteten så merkelig, farlig og annerledes som det ofte påstås. Hva om man allerede har en rekke tradisjonelle, også forebyggende metoder som i større grad bør benyttes opp mot ulike miljøer? Utradisjonelle metoder har en del trekk som er med på å forsterke og sette på spissen avstanden mellom politi og de gruppene som utsettes for metodene. Metodene kan være med på å dramatisere handlingene og gjøre vondt verre. Et eksempel på dette er spørsmålet om metodebruk opp mot de såkalte 1 %-klubbene, hvor man har ulike tilnærminger, en konfrontasjonstilnærming med nulltoleranse og en annen som i større grad vektlegger dialog og åpenhet. Konfrontasjonslinjen synes i praksis å ha medført en lukking av miljøene og en dramatisering av konfliktene.

Det er også viktig å åpne forskningsperspektivet på metodene for å ta for seg metodenes samfunnsmessige aspekter og hvordan de påvirker politiet. Først skal vi se litt på de samfunnsmessige sidene, deretter hvordan metodene påvirker politirollen.

Samfunnsmessige aspekter

Bruken av politimetoder har konsekvenser; de påvirker på ulike måter de miljøene og befolkningsgruppene som utsettes for politiets virksomhet. Amerikanske forskere har fremhevet de nedbrytende effektene som særlig utstrakt bruk av informanter har hatt på samfunnssolidariteten i marginaliserte nabolag. Spesielt den utbredte bruken av informanter medfører at solidariteten i utsatte miljøer utsettes for skade (Natapoff, 2009). Dette henger sammen med at «tysting» er utbredt, og at vernet mot å bli utsatt for falske anklager ikke er godt nok. Man vet ikke lenger hvem man kan stole på i nabolaget. Mange av eksemplene er fra USA, hvor bruken av disse metodene er en annen enn i Europa. Det særegne er at man har

store muligheter for å få forkortet straffene ved plea-bargaining systemet. Mange «tyster» for å få kortere eller slippe straff. Regelverket rundt disse ordningene er betydelig strengere og mer innskrenket i Europa og Norden enn i USA (Fijnaut og Marx, 1995; Dunninghan og Norris, 1999).

Likevel ser man også hos oss at innsatsen mot narkotika i stor grad retter seg mot den synlige omsetningen og brukerne. Mange steder er det tydelig kobling opp mot etnisitet, at fargede og personer og grupper med innvandrerbakgrunn utsettes for en uproporsjonelt stor del av politiets oppmerksomhet. Dette er helt tydelig i USA, hvor den nedbrytende effekten av bruk av informanter på utsatte og etniske grupper er dokumentert (Rosenfeldt, Jacobs og Wright, 2003; Manning, 2010). Noen av de samme prosessene kan en se andre steder, som i forstedene til Paris (Fassin, 2013). Det er flere forhold som trekker i samme retning, og en av dem er at politiet i større grad retter blikket mot nettverk, grupper med særskilte kjennetegn og personer man antar er aktive kriminelle, fremfor å gå etter spesifikke lovbrudd. Nulltoleranse har som strategi ikke rettet seg mot «folk flest», men mot definerte problemgrupper og visse former for atferd.

Utvisking av skillet mellom det offentlige og private rom

Utviklingen innen moderne informasjonsteknologi har vært en medvirkende årsak til at tradisjonelle oppfatninger av skillet mellom det private og det offentlige har forandret seg (Fijnaut og Marx, 1995). En ikke ubetydelig del av de kritiske røstene som har vært reist mot de utradisjonelle metodene, har tatt for seg bruken av overvåkningsteknologien, særlig kommunikasjonsskontroll (Schartum, 2010; Ramm Bjerke, 1998). Juridisk sett er begrep som personvern, vern av privatlivets fred, rettssikkerhet og fysisk og psykisk integritet styrende for diskursen når det gjelder metodenes bruk (Spurkland, 2012). Dette fokuset er forståelig med bakgrunn i en rekke avsløringer av overvåkningspraksis som ved Lund-kommisjonens (1995–1996) undersøkelser av den politiske overvåkingen i Norge i etterkrigstiden og nylig Edward Snowdens dokumentasjon av den massive amerikanske kommunikasjonsovervåkingen på globalt nivå. Kommunikasjonsskontroll, og særlig av mobiltelefoni, er også den mest benyttede metoden innen politiets overvåking.

Bruk av narkotikahund på skoler, kontroller i hjem (Frantzsen, 2001) eller på hospits (Rachlew, 2009 s. 73) og aksjoner mot klubbhus, hvor ofte personer bor, er alle eksempler fra de senere årene på en utvikling i retning av bruk av politimetoder som griper direkte inn i

befolkningens privatliv. Denne typen metoder brukes primært mot marginaliserte grupper, dramatiserte sosiale problemer som narkotika og de senere årenes 1 %-gruppene. Noe som nok gjør at få reagerer på bruken. En annen forklaring kan være at frykten for kriminalitet langt på vei har erstattet frykten for statens kontroll og det militaristiske politi (Fijnaut og Marx, 1995).

Påvirkning av politirollen

Har vi gått fra idealer om dialog, smidighet og åpenhet – mot større grad av nulltoleranse, konfrontasjon og lukkethet? Blant grunnidealene til norsk politi ligger noen klare verdier – en norm om deltakelse i samfunnet, om smidighet og minst mulig maktbruk ved løsningen av problemer og ikke minst åpenhet ved politimetoder – og en samfunnsmessig kontroll av politiets virksomhet. Politiet skal ha et sivilt preg, det vil i denne sammenhengen si at det ikke skal være et politi preget av militære idealer, og at det skal være utpreget demokratisk⁴. Disse idealene er utkrystallisert i politilovene og i de nevnte grunnprinsippene for norsk politi. Disse idealene er ikke særnorske, men nordiske og oppfattes som et vesentlig trekk ved nordisk politi.

Så kan man spørre om disse idealene etterleves i praksis. Det synes tydelig at deler av politiets virksomhet i perioder ikke har hatt dette preget (Johansen, 1989 Loader og Zedner, 2007). Utpekte «samfunnstrusler» har variert opp gjennom historien, fra omstreifere, tatere, løsgjengere, jøder, kommunister og narkomane til dagens organiserte kriminelle og terrorister. Overfor grupper av befolkningen karakterisert som farlige eller problematiske, synes ikke idealet om fleksibilitet og smidighet å gjelde i like stor grad. Problemgruppene er en gjenganger innen sosiologien, det er de andre, den fremmede og den utenforstående beskrevet av eksempelvis Zimmel og Durkheim, eller som de urene beskrevet av Mary Douglas (1997). Overfor disse gruppene kan repressive og krenkende metoder benyttes, ofte med henvisning til nulltoleranse (Lundgaard, 2011).

I dag benyttes metoder som Brodeur (2010) betegner som high policing, i stadig større grad overfor «lave problemer». Det vil si at metoder som tidligere var forbeholdt ytterst alvorlige handlinger som typisk truet rikets sikkerhet, nå benyttes på gateplan, særlig i forbindelse med narkotikasaker. Rachlew (2009) påpeker dette i sin artikkel om informantbehandling. Det

⁴ Manning (2010) drøfter hva det betyr å ha et demokratisk politi; han fremhever flere av momentene som er nevnt – åpenhet og et sivilt preg, men også at politiet ikke særbehandler befolkningsgrupper.

stemmer godt med analysen som Politidirektoratet (2005) gjorde av foreliggende etterretningsinformasjon, som viser at narkotikasaker for mange i politiet er synonymt med organisert kriminalitet, og at mye av informasjonen ikke gjelder de store aktørene, men småselgere og andre på gateplan. Den vanlige argumentasjonen for at man skal benytte disse metodene overfor lovbrudd som mange i dag vil hevde er mindre alvorlige (NOU 2002:4), er at informasjonen man får ved denne gateinnsatsen er av stor betydning for å skaffe informasjon som kan være av betydning i større saker. Gateinnsatsen er også en måte å skaffe informanter⁵ på.

Man kan stille spørsmål ved hvordan politiet preges av metodene de benytter. Det er flere forhold ved de utradisjonelle politimetodene som peker i retning av at det bør utvises stor varsomhet med å benytte dem. Det skal nevnes at regelverket for bruk av flere av metodene i de Nordiske landene og Europa er strengt (Rachlew, 2009; Rasch-Olsen, 2011; Thomassen og Myhrer, 2009). Flere av metodene er ikke lovfestet og stiller høyere krav til det yrkesetiske kompass og kompetanse hos utøveren. Det betyr likevel ikke at metodene er «sikret», nærmest uansett hvor strengt regelverk, så må det være rom for skjønn. Regelverket eliminerer heller ikke misbruk, selv om det kan redusere mulighetene og sannsynligheten for det.

Gundhus (2009) peker på hvordan metodebruk i politiet ikke er en nøytral faktor, men påvirker politiets selvbilde og aktivitet. Påvirkningen kan også gå den andre veien. De utradisjonelle metodene brukes mye innen spesialavdelinger rettet mot såkalt alvorlig kriminalitet. Ved denne typen avdelinger utvikles det ofte en jegerkultur rettet mot noen former for kriminalitet som gir status – som narkotika-, sprit- og ransmiljøet. Internasjonalt har det vært avdekket alt fra kritikkverdige forhold og korrupsjonssaker til ren kriminalitet ved avdelingene (Fijnaut og Marx, 1995). At metodene er skjulte og ofte hemmelige, gjør kontrollen av aktiviteten vanskeligere. Man har internkontroll, men den ytre offentlige kontrollen som er vesentlig særlig når det utvikler seg uønskede kulturelle trekk, er langt på vei fraværende. Når hele avdelinger er lukkede og det eksisterer en sterk korpsånd, kan det

⁵ NOU2009:15 tar opp spørsmålet om kommunikasjonskontroll og viser tildels tilbakeholdenhet med å tillate bruk i saker – som menneskehandel, men når vurderingen er over på narkotika, så avvises enhver oppmykning av regelverket. «Herunder er det vurdert om adgangen til bruk av kommunikasjonskontroll i etterforskningen av *simple narkotikaforbrytelser* bør oppheves. Utvalget har imidlertid kommet til at det ikke vil foreslå noen endringer på dette punkt, **ettersom narkotikakriminalitet har flere kjennetegn som etter utvalgets oppfatning kan rettferdiggjøre bruk av skjulte tvangsmidler**» (s. 25).

raskt utvikle seg en egenidentitet knyttet til gruppen og et sterkt dem/oss-forhold. Hvis gruppene også har et elitepreg, noe som ikke er uvanlig i miljøene som arbeider med skjulte metoder, så bør varsellampene lyse. Grupper som arbeider med alvorlig kriminalitet og antatt farlige oppdrag, er vanligvis preget av et eget begrepsbruk. Etterretningsmetoder kommer ofte fra forsvaret, og mye av terminologien og begrepene er farget av en krigsretorikk med tydelige fiendebilder. Det er ikke vanlig å snakke om krigen mot narkotika i norsk politi, man omtaler heller ikke eksempelvis medlemmer av 1 % MC- grupper som fiender, men man skal heller ikke lete lenge etter fremstillinger av disse gruppene som «tungt kriminelle», MC-kriminelle, delaktig i internasjonale karteller, som aktive med «kontra-etterretning» og med streng indre disiplin (Kripos, 2012; NOU1997:15). De fremstilles ofte som strengt organiserte kriminelle miljøer som driver sin aktivitet nærmest som en stat i staten. Dette bildet ligger et godt stykke unna hva forskningen innen feltet gir av fleksible nettverk, små i størrelse, stort sett ikke voldelige og relativt udisiplinerte (Reuter, 1986; Larsson, 2008; Korsell et al., 2009).

Delaktighet i kriminalitet

Dorn, Murji og South (1992) utviklet en typologi over ulike typer av narkotikamarkeder. En av typene ble betegnet som statssponsede selgere. Med denne betegnelsen siktet de til markeder oppstått som resultatet av «samarbeidet» mellom politi og informanter som har vernet sine kilder og derved gitt dem «markedsfordeler», eller ved undercover-virksomhet med såkalte buy-bust-opplegg hvor politiet har pumpet opp bestillingene for å gjøre storbeslag. Det har vært flere internasjonale saker hvor informanter med ryggdekning fra politiet har bygget seg opp til å bli sentrale innen narkotikaomsetningen (Hopsnes, 2003 Natapoff, 2009). Mønsteret bak er forholdsvis likt. Informantbehandlere med gode informanter ønsker å beskytte sine kilder, jo mer sentrale og større de er, desto lenger kan man gå for å verne sine kilder. Den gode hensikten, å beholde gode informanter for å generere «gode saker», gjør at regelverk tøyes, bøyes og brytes. Ofte er det ikke de «råtne eggene» og de korruperte politimennene som gjør dette, men like mye politimenn kjent for effektivitet og gode resultater.

Et annet eksempel på delaktighet er UC-agenter som har infiltrert organisasjoner, og som blir delaktige i lovbrudd og ender i ledelsen av gruppene (Evans og Lewis, 2013). Det kan være vanskelig å unngå å bli delaktig i kriminalitet hvis man skal fremstå som troverdig medlem i

miljøer hvor kriminalitet ikke er uvanlig. Ofte kan det oppfattes som en god måte å styrke sin egen rolle og posisjon i gruppene på.

Utviskingen av skillet mellom forebygging og etterforskning

De senere årene har proaktivt politiarbeid blitt et velbrukt begrep. Men hva betyr det? Det proaktive politiarbeidet sikter først og fremst til at politiet selv tar initiativet til å sette i gang etterforskning opp mot en gruppe eller en person vanligvis bygget på etterretningsinformasjon om at noe skjer eller har skjedd. Innen narkotika og spritsaker anmeldes få saker fra publikum, og politi og andre etater må ofte spore opp forholdene selv (NOU2004:6; NOU1997:15). På denne måten «bygger man saker», som det ofte sies. Grensene mellom det reaktive og det forebyggende politiarbeidet er nok i praksis ikke så tydelige som det ofte hevdes. Finstad (2000) fant at en ikke ubetydelig del av politiets aktivitet var såkalt egeninitiert. Eksempelvis er mye av såkalt stopp-og-sjekk av denne typen.

I dag er man i en situasjon hvor grensene mellom det forebyggende og det etterforskende arbeidet er utydelige. De utradisjonelle metodene betegnes som etterforskningsmetoder, men de benyttes også til forebygging og til «ren» etterretning. Dette kan være problematisk av flere grunner. Etterforskning er strengere lovregulert enn forebyggende metoder. Man kan si det er gjennomregulert. Dette gir betydelig bedre rettslig kontroll med bruken av metodene. En annen side er at forebyggende metoder vanligvis forbindes med metoder som ikke er spesielt inngripende, og som er åpne, ikke skjulte. Dette stemmer kanskje ikke så godt med metoder som brukt innen forebygging som både er krenkende og inngripende, og som etisk sett kan være vanskelige (Flyghed, 2000). Man kan vel dessuten hevde at forebygging gir et langt mer positivt og sosialt orientert bilde av politiets aktivitet enn det etterforskende. Gundhus (2009) understreker det uheldige i blandingen av forebyggende metoder innen mer «jegerorienterte» politikulturer og at det kan oppstå uheldige virkninger i praksis av dette.

Normaliseringen av det unormale – oppsummering

Studier av den utvidede bruken av utradisjonelle politimetoder de siste tiårene har både i et nordisk og internasjonalt perspektiv vært begrenset. Dette til tross for at disse metodene og de samfunnsmessige og polisiære virkningene av denne utviklingen kan være betydelige. Ofte

fremstilles metodene som en del av det mer marginale politiarbeidet og som avvik eller uvanlig, mens mye tyder på at bruken av dem de siste tiårene har gått fra å være begrenset til hovedsakelig politisk overvåkning til i dag å dekke et betydelig bredere spekter av ulovligheter (Fijnaut og Marx, 1995). De er i dag ikke kun begrenset til narkotikalovbrudd, terror eller samlebetegnelsen organisert kriminalitet, men benyttes internasjonalt også innen et felt som økonomisk kriminalitet (Korsell, 2012). Metodene benyttes heller ikke utelukkende av politiet, men har fått en bredere bruk, kanskje særlig av ulike tilsynsorganer⁶ og av private kontrollører.

Disse formene for polisiær virksomhet har blitt solgt inn som effektive metoder i bekjempelsen av alvorlige samfunnstrusler. Å bedømme effektene av innsatsen er svært vanskelig av en rekke årsaker. Vi vet lite om skadene og omfanget av mange av de formene for kriminalitet som metodene har blitt lansert mot. Vi vet dessuten lite om effektene av metodene. De få undersøkelsene som har vært gjort, har stort sett vært nøkterne med hensyn til utbyttet av metodene (Halvorsen, 2003; Thomassen og Myhrer, 2009; Rachlew, 2009). Dette blir ekstra problematisk når man på så måte har store vansker med å sammenligne disse metodene med eventuelt andre tilnærminger; man har rett og slett ikke data til å sammenligne.

Mye tyder dessuten på at man har den velkjente utglidningseffekten når det gjelder politimetoder (Mathiesen, 1997; Träskman, 2012; Larsson, 2012). Metodene benyttes overfor andre problemer og grupper enn først tiltenkt. Eller dataene benyttes på annet vis enn tiltenkt, ikke i forbindelse med etterforskning, men eksempelvis som etterretningsdata. Dette burde bekymre både politikere, praktikere og akademikere. Metoder som tidligere var forbeholdt kriminalitet opp mot staten, benyttes nå på en rekke former for kriminalitet – ikke bare organisert kriminalitet, men også økonomiske og mer tradisjonelle lovbrudd. Skillene mellom ulike former for regulering og kontroll viskes også ut. Samarbeid mellom ulike aktører som toll, politi, skattemyndigheter, banker og finansinstitusjoner (særlig gjennom hvitvaskingslover) og forsikringselskaper er noen eksempler. Det er også slik at metoder benyttet opp mot eksempelvis skattelovbrudd, som revisjon og bokettersyn, i dag benyttes som etterforskningsmetoder opp mot terror og organisert kriminalitet (Korsell, 2012).

⁶ Eksempelvis har DEA i USA en rekke agenter som arbeider undercover og med informanter, noe også ulike tollmyndigheter og finanspoliti har. Overvåkingen innen finansverdenen har blitt betydelig utvidet med en tydelig innretning mot hvitvasking med stadige nye direktiver som pålegger alle nasjoner og stater å drive overvåkning på feltet (Larsson og Magnusson, 2009).

Politiets bruk av utradisjonelle politimetoder er et område hvor det står store forskningsmessige huller igjen å fylle. Så langt har man i nordisk forskning viet dette temaet relativt liten oppmerksomhet. Unntaket her er overvåkning, primært den elektroniske, hvor særlig den juridiske litteraturen har kommet med viktige bidrag (Schartum, 2010), men hvor man også har viktige samfunnsvitenskapelige bidrag særlig fra Mathiesen (1997), Flyghed (2000, 2002) og Gundhus (2009). Et annet område man begynner å få noen bidrag på, er studier av informantbehandling (Rasch-Olsen, 2011; Rachlew, 2009). Mange av metodene har man i dag ikke forskning på når det gjelder bruk i Norge i det hele tatt, som undercover, peiling og kontrollerte leveranser.

Forskningen bør sette kritisk søkelys på bakgrunnen for metodebruken og det å dramatisere ulike former for lovbrudd (Cohen, 1972), typisk på områder hvor man ikke kan kontrollere påstander⁷. Metodene har vanligvis blitt innført som en nødvendighet, nærmest som en uunngåelig teknisk løsning på et alvorlig problem. Situasjonsbeskrivelsene av den organiserte kriminaliteten og dens skadepotensial bygger typisk ikke på forskning, men på «hva alle vet» eller etterretningskilder (Larsson, 2008; NOU1997:15; NOU2004:6). Etterprøvingen av påstandene og de kritiske innvendinger mot generelle vendingene om at det er et økende internasjonalt problem som har stort samfunnsmessig skadepotensial, har vært fraværende (Rønn, 2012). Kildematerialet er høyst selektivt og mange av historiene som underbygger problemskrivelsen, er gjentakelser av tidligere (udokumenterte) påstander. Saken blir heller ikke bedre av at politi og påtalemyndighetene selv har vært helt sentrale i utredningene, ofte utgjort flertallet i utvalgene, som har anbefalt metodeutvidelsene (Ramm Bjerke, 1998).

Det står mye igjen å utrede og forske på når det gjelder hvordan metodene benyttes i praksis. Det er et klassisk eksempel på avstand mellom idealer og realiteter. Rasch-Olsens (2011) undersøkelse var særlig viktig ved at den viste at kunnskapen og bruken langt på vei hvilte på utilstrekkelig kunnskap og opplæring, regelbrudd. For å kunne legitimere bruken av metodene så bør man i alle fall følge det regelverket som er satt opp for hvordan det skal gjøres.

Hvordan fungerer så metodene? Det er viktig å ikke utelukkende se på effekter, men også drøfte spørsmålet om andre måter å gå frem på. Det slås fast, nærmest som en sannhet, at

⁷ Dette skal ikke oppfattes som en kritikk av politiet, media må her sies å være hovedaktøren og i mange tilfeller pådriveren i disse prosessene.

disse metodene er effektive. Skal de drøftes, setter man opp dikotomien effektivitet – rettssikkerhet. Dette er en smule merkelig når man strengt tatt vet lite om hvordan metodene fungerer. De få undersøkelsene som har vært gjort, kan sjelden underbygge at metodene er mer effektive enn andre. Dessuten bør det gjøres grundige studier av alle de, ofte utilsiktede, virkningene metodene har, særlig på de som utsettes for dem. Det er korrekt som Manning sier at ingen spør dem om hva de synes om metodene (Manning, 2010). Man trenger studier av metodebrukens sosiale funksjoner.

Politiet beskrives ofte som jernneven og fløyelshansken. Det synes som man alltid har disse to sidene ved politiets virksomhet, både den repressive som alltid har rammet skjevt sosialt sett, og den hjelpende myke. Utbredelsen av utradisjonelle politimetoder overfor «low crimes» bør studeres i dette perspektivet, som en mulig utvidelse av mer inngripende metoder overfor «de andre».

Studier av metodebruken kan ha innvirkning på vår forståelse av både politikultur og politirolle. Når politirolle og politikultur analyseres, blir det ofte til at fremstillingene bygger på studier av ordenspolitiet. Veksten de senere år innen politiet har i stor grad skjedd blant ulike eksperter, særlig innen organisert kriminalitet og på utlendingsfeltet (Gundhus og Larsson, 2014). Utviklingen innen bruken av utradisjonelle politimetoder er ikke lenger et randfenomen eller noe sært, men vil påvirke politiets oppgaveløsning og selvforståelse i et bredere perspektiv. Denne veksten sammen med økt sentralisering trekker politiets samfunnsmessige rolle bort fra mange av de grunnidealer som ble beskrevet tidligere. Et sivilt politi, ofte spesialisert, og som arbeider med metoder som er skjult, opp mot grupper og personer som defineres som farlige, vil lett bli et politi som i liten grad integreres og blir en del av lokalsamfunnet. De vil ikke fungere i samarbeid med publikum, men snarere få en rolle som overvåkere. I så måte vil deres muligheter til å benytte smidige metoder for å forstå befolkningen og de gruppene som politiet arbeider opp mot, reduseres. Man vil i mindre grad, som Christie (1981) ofte har fremhevet, se hele mennesket. Avstand gjør at man i mindre grad makter å se helheten, men i stedet ender opp med kun å se problemsidene. Det er viktig å fremheve at politiet arbeider med mennesker, på godt og ondt, og fiendebilder og sosial avstand reduserer mulighetene for å se dette. Disse sidene ved metodebruken og spesialisering er det svært viktig å studere.

Studiene må søke å utvikle nye termer og problemstillinger. Noe av utfordringene ved å analysere de utradisjonelle metodene er at vi langt på vei fortsatt mangler en del av terminologien og perspektivene for å kunne gripe fenomenet. Mye av bruken av metodene

rettes mot de mer usynlige sidene av politiets virksomhet. Det er gode grunner til at mange sider ved bruken av metodene ikke er åpne og offentlig. Ikke minst vern av kilder og politiet selv. Men dagens situasjon, hvor det nærmest er umulig å få ut informasjon av selv ganske prosaisk art, hvor selv regelverk rundt metodebruken er hemmelig, og hvor forskningsprosjekter raskt stoppes eller klausuleres selv når informasjonen ikke truer kilder eller politiet selv, er ikke god. Utradisjonelle politimetoder er et sensitivt forskningsfelt, men det er ikke enestående i så måte, og samfunn, politi og rettsvesen selv bør ønske mer åpenhet velkommen. Med økt kunnskap om hvordan metodene brukes og virker og hvordan de påvirker oss, kan man etter hvert få forhåpentligvis også få et bedre grep om de videre konsekvensene av metodebruken. Sist, men ikke minst bør politiet selv ønske mer forskning på feltet, ikke minst for å forsøke å redusere farene for misbruk av ordningene og fremtidige justisfeil.

Litteratur

Auglend, R.L, Mæland, H.J. & Rosandhaug, K. (2004). *Politirett*, 2 utgave, Gyldendal, Oslo.

Bewley-Taylor, D. R. (2012). *International Drug Control. Consensus fractured*. Cambridge University Press, Cambridge.

Billingsley, R. (2009). *Covert Human Intelligence Sources. The “unlovely” face of police work*. Waterside Press, Hampshire.

Brodner, J.P. (2010). *The policing web*, Oxford University Press. Oxford.

- Christie, N. (1981). *Hvor tett et samfunn?*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Christie, N. & Bruun, K. (1985). *Den gode fiende*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Cohen, S. (1972). *Folk devils and Moral Panics*, Polity Press, Cambridge.
- Dorn, N. Murji, K. & South, N. (1992). *Traffickers. Drug Markets and Law Enforcement*, Routledge, London.
- Douglas, M. (1997). *Renhet och fara. En analys av begreppen orenande och tabu*, Nya Doxa, Nora.
- Dunninghan C. & Norris, C. (1999). "The Detective, the Snout, and the Audit Commission: The real cost of using informants", *Howard Journal of Criminal Justice*, 38/1: 67–86.
- Evans, R. & Lewis, P. (2013). *Undercover*, Guardian Books, London.
- Fassin, D. (2013). *Enforcing order. An ethnography of urban policing*, Polity Press, Cambridge.
- Fijnaut, C. & Marx, G. (1995). *Undercover. Police surveillance in comparative perspective*, Kluwer Law International, Hague.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*, Pax, Oslo.

Flyghed, J. (2000). *Brottsbekämpfung – mellan effektivitet och integritet*. Lund:

Studentlitteratur.

Flyghed, J. (2002). [När det exceptionella blir normalt. Konsekvenser av det politiska våldet i Göteborg juni 2001](#) (1493 Kb). I Liliequist, M m.fl. (red): *Gatans politik. Göteborgsdemonstrationerna juni 2001 ur mediernas, polisernas och demonstranternas perspektiv*. Meyer förlag, s. 59–74.

Frantzen, E. (2001). *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og Norsk metadonpolitikk*, Universitetsforlaget Oslo.

Gundhus, H. (2002). «Politikontroll og overvåking i endring», i *Materialisten* nr. 3-02. s. 51–62.

Gundhus, H. (2009). *For sikkerhets skyld. IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*, Unipub, Oslo.

Gundhus, H. og Larsson, P. (2014). «Fremtidens politi?» i Larsson, Gundhus og Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*, Cappelen Damm, Oslo (i trykk).

Halvorsen, V. (2003). «Utradisjonelle etterforskningsmetoder i et samfunnsvitenskapelig perspektiv», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Hopsnes, R. (2003). «Politiets forebyggende politimetoder», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Johansen, P. O. (1989). *Samfunnets pansrede neve: Statspolitiet og ekstraordinær overvåking 1918-1941*, Gyldendal forlag, Oslo.

- Korsell, L. et. al. (2009). *Organiserad brottslighet i Sverige*, Liber förlag, Malmö.
- Korsell, L. (2012). «Ekonomisk brottslighet; tur och retur», i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* nr. 3, s. 293–315.
- Korsell, L. & Larsson, P. (2011). ”Organized Crime the Nordic way”. I *Crime and Justice in Scandinavia*. The University of Chicago (s. 519–547)
- Kripos (2012): *Hells Angels Norway og kriminalitet*. Rapport.
- Larsson, P. (2006). «Opp i røyk! En studie av hasjimporten til Norge», i Thomassen og Bjørge (red.): *Kunnskapsutvikling i politiet*, PHS forskning, Oslo.
- Larsson, P. (2008): *Organisert kriminalitet*, Pax, Oslo.
- Larsson, P. (2012). «Regulering – en introduksjon», i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* nr. 3, s. 287–292.
- Larsson, P. (2013). “Homegrown and imported. Organized Crime in the Nordic Countries”, I U. Töttel, G. Bulanova-Hristova & H. Büchler (red.), *Research Conferences on organised crime at the Bundeskriminalamt in Germany (Vol. II): Organised crime - research and practice in Western and Northern Europe* (s. 114–130). Köln: Luchterhand.
- Larsson, P. & Magnusson, D. (2009). Hvitvaskingsreguleringens kostnader, i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, nr. 1, 2009.
- Loader, I. & Zedner, L. (2007). *Police Beyond Law?* *New Criminal Law Review* vol. 10. S. 142–152.

Lundgaard, J. (2011). *Nulltoleranse på norsk*, Unipub, Oslo.

Manning, P. K. (2010). *Democratic policing in a Changing World*, Paradigm Publishers, Boulder.

Marx, G. (1988). *Undercover, Police Surveillance in America*, University of California Press.

Mathiesen, T. (1997). *The Viewer Society: Michel Foucault's Panopticon Revisited*, *Theoretical Criminology* 1. S. 215 – 234.

Myhrer, T. G. (2003). «Vanlig og ekstraordinær», i Myklebust og Thomassen (red.): *Det utfordrende politiarbeidet*, Politihøgskolen, PHS forskning 2003:3, Oslo.

Myhrer, T. G. (2012). «Forord» i Spurkeland. *Utredning om narkotikahund*. PHS forskning 2012:1, Oslo.

Natapoff, A. (2009). *Snitching. Criminal informants and the erosion of American justice*. New York University Press, New York.

NOU1981:35 Politiets rolle i samfunnet.

NOU1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet.

NOU2002:4 Ny straffelov. Straffelovkomisjonens delutredning VII.

NOU2004:6 Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed.

NOU2009:15 Skjult informasjon – åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivning om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker.

Politidirektoratet (2005): *Prosjekt organisert kriminalitet*, Rapport.

Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte tiltak*, Dr.avhandling, Det juridiske fakultet, Oslo.

Ramm Bjerke, R. (1998). *Politimetoder og personvern i en rettsstat*, Aftenposten 13.08.

Rasch-Olsen, A. (2011). *Politiets bruk av informanter – et nødvendig onde*, Fagbokforlaget, Oslo.

Reuter, P. (1986). *Disorganized Crime, Illegal Markets and the Mafia*, MIT press, Cambridge.

Rosenfeld, R. Jacobs, B.A. & Wright, R. (2003). *Snitching and the code of the street*, British journal of Criminology, 43, s. 291–309.

Rønn, K. V. (2012). *The Epistemology of Intelligence*. Phd Thesis, Faculty of humanities, University of Copenhagen.

Schartum, D. W. (2010). *Overvåkning i en rettsstat*, Fagbokforlaget, Oslo.

Sheptycki, J.W.E (2000). *Issues in transnational policing*, Routledge, London.

Spurkland, K. (2012). *Utredning om narkotikahund*. PHS forskning 2012:1, Oslo.

Søbye, E. (2014). *Har skapt et lovløst rom*, Morgenbladet, kronikk. 7. mars 2014.

Søhr, J. (1938). *Bomber og spioner. Fra oppdagelsespolitiets arbeide under første verdenskrig*, Forlagt av Johan Grundt Tanum, Oslo.

Thomassen, G. & Myhrer, T.G. (2009). *Kommunikasjonskontroll og betydningen for etterforskning, personvern og rettssikkerhet: En studie av erfaringene med bruk av metoden*. Vedlegg i NOU2009: 15.

Träskman, P. O. (2012). «Organiserad brottslighet, ekonomisk brottslighet och terrorism – hänger de sammen?» i *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* nr. 3, s. 336–354.